

KLASİK SÖZBİLİMİN DEYİŞBİLİMDEKİ UZANTILARI

Ünsal ÖZÜNLÜ

0. Deyişbilim, 20. yüzyılın ikinci yarısında, dilbilim, yazın ve yazın eleştirisinden ayrı bir bilim dalı olarak değişik kuramlar ve inceleme yolları kullanarak gelişmesine karşın, anılan bu dallarla sıkı sıkıya ilgili olup, aslında Klasik Çağlar ve Orta Çağ'dan beri Sözbilim'in bir bölümü olarak sürdürülegelen bir bilim koludur.

Klasik Çağlar ile Orta Çağ'da yazınsal yapıtlar, kural ve biçimleri önceden belirlenmiş birtakım ölçütlere uygun olarak yazılıyordu. Sözbilim, yazınsal yapıtları önce bu ölçütlere göre ele alıyor, daha sonra da yapıtlarda kullanılan söz sanatlarını gene önceden belirlenmiş biçimlere göre değerlendiriyordu. Yapıtlarda kullanılan dil ise, filolojinin o zamanlardaki inceleme biçimlerine uygun olarak, dil birimlerinin tarihsel gelişme ve kökenleri ele alınarak inceleniyordu. Herhangi bir yazınsal yapının deyiş gücü, yapıttaki biçim çeşitleri ve söz sanatları ele alınarak ortaya konuyordu. Biçim ya da yapı taslakları ve söz sanatları oldukça kabarık bir sayı tutuyordu. Bugün, yapı taslakları (schemes) eskisi kadar çok sayıda olmamasına karşın söz sanatları (tropes) oldukça çoktur ve yazınsal yapıtlar yorumlanırken söz sanatları, yorumlamaya önemli ölçülerde katkıda bulunur.

Eski Çağlar'dan beri yazınsal yapıtların gerek kurguları, gerek dil kullanımı üzerinde yapılan çalışma ve araştırmalar, yazınsal yapıtları öncelikle 4 ölçüte göre incelemiştir:

- A. Koşutluk (Parallelism),
- B. Yineleme (Repetition),
- C. Önceleme (Foregrounding),
- D. Sapma (Deviation).

Sözbilim, yazınsal yapıtların yapılarında kullanılan dilin ve kurgu yapılarının herşeyden önce bu bakımlardan günlük dil kullanımlarından ayrılık gösterdiğini belirlemiş, daha sonra da bunların çeşitlerini sıralamıştır. Yazınsal yapıtlara yazınsallık değerini bir bakıma bu 4 ana ölçüte toplanan işte bu yapı taslağı ve söz sanatları veriyordu. Yukarıda değinilen 4 genel ölçüt 2 bölümde toplanabilir: 1. Yapı ölçütleri: Kurgu ve dil kullanımı bakımından koşutluk ve yineleme, 2. Anlatım ölçütleri: Anlam ve duygu bakımından önceleme ve sapma. Böyle bir gözlem, eski çağlardan beri yazınsal yapıtlarda hem kurgu ve dil kullanımının, hem de anlam değerlerinin ne denli önemli olduğunu vurgulamaktadır. Bugün de buna benzer bir yaklaşımla yazınsal yapıtlar değerlendirilebilmekte ve Klasik Sözbilim eskisi kadar olmasa bile birçok yönleriyle önemini sürdürügelmektedir.

Aşağıdaki yazının ilk bölümünde Sözbilim'in tarihsel gelişimi ve deyişimi ele alınmakta, ikinci bölümünde de Sözbilim'in eskiden bir kolu olan Deyiş'in (Style) 20. Yüzyıl'da dilbilim ve yazından ayrı nasıl geliştiğı, gene de Klasik Sözbilim öğelerini ve önemini koruduğı açıklanmaya çalışılmaktadır. Ayrıca, Sözbilim alanlarının, Deyişbilimin inceleme yöntemleri ve kuramlarının hangilerinin de daha

çok önem taşıdığı, kendi yazınımıza hangi bölümlerde yansıdığından söz edilmekte, ek bölümde de Klasik Sözbilim öğelerinin bir sıralaması verilmektedir.

I. Sözbilim üzerindeki çalışma ve araştırmalar İsa'dan Önce V. Asır'a kadar uzanır. Sokrat'la aynı çağda yaşamış olan ve Sokrat gibi bir Sofist olan Leotini'li Gorgias, karşıtılam (antithesis), ünlü yinelemesi (assonance), örnekseme (analogy), yerine (allegory), eğretileme (metaphor), ündeş (pun), yinelemeler (repetitions) gibi söz sanatları ve çeşitli devrik tümce biçimlerine adlar vererek bunların nasıl kullanılacağını gösteren ilk sözbilimcilerdendir (Dinneen,1978:74).

Sonraki yüzyıllarda Sözbilim üzerindeki çalışmalar daha da yoğunlaşmış, söz sanatları, yapılarına göre bazı bölümlere ayrılmış ve bu bilim dalı Klasik Yunan ve Roma devirlerinin önemli bilim dallarından biri olmuştur. İsa'dan Önce 85-84 yıllarında Çiçero, Sözbilimi'nin genel olarak üç amacı olduğunu söylemiş, bunları, öğretmek (docere), inandırmak (movere), ve hoşnut etmek (debatere) olarak sıralamıştır (Corbett,1971:623). Çiçero'nun Sözbilim üzerindeki bulgu ve saptamalarını yazdığı yıllarda, her çeşit söylev ve söylem alanında artık gelişmiş bir bilim dalı sayılan Sözbilim, genel olarak 5 ana bölümde inceleniyordu:

1. Buluş (Inventio),
2. Düzenleme (Dispositio),
3. Üslup, ya da Deyiş (Elucitio),
4. Ezberleme (Memoria),
5. Sunuş (Pronuntiatio). (Corbett, 1971:33)

Orta Çağlarda genel öğretim, Trivium ve Quadrivium adları altında, sosyal bilimler ve fen bilimleri olmak üzere ikiye ayrılmış, Trivium, dilbilgisi, mantık, sözbilim gibi konuları, Quadrivium ise müzik, aritmetik, geometri ve astronomiyi içermiştir (Dinneen, 1978:1277). Böylece Orta Çağlar'da Sözbilim'in temel ve genel öğretimde ne denli önemli olduğu anlaşılacaktır. The Venerable Bede, Sözbilim'de 17 yapı taslağı ve 24 söz sanatı saptamıştır (Bede, 1973:96-122).

17.Yüzyıl Avrupası'nda Sözbilim'deki söz sanatlarının yazı alanlarının hepsinde kullanıldığı ve yazınsal yapıtların sözbilim kıstaslarıyla eleştirildiği görülmektedir. Yazınsal eleştiri genellikle epik türü ve tiyatro yapıtlarıyla ilgilenirken, şiir türleri ve şiir eleştirisi genel Sözbilim'den daha fazla dikkat çekmeye başlamıştır. Yüzyılın ikinci yarısında şiir sanatı ile Sözbilim arasında artık kesin bir ayırım yapılmaz, çünkü Sözbilim sanatlarından çoğu şiir yazma yöntemlerinde kullanılır olmuştur.

18. Yüzyılda Sözbilim artık yazınsal eleştiri için temel dayanak noktasıdır. Bu yüzyılda, konuyu sunma yöntemlerini araştırma ve saptama daha fazla ağırlık kazanır. Yazınsal eleştiri, yapıtların kurgu yapılarında bulunması gereken temel öğeleri incelemeye çalışır. Örneğin, Almanya'da Jacob ve Wilhelm Grimm kardeşlerin derlediği ve bütün dünyada çocuklar tarafından çok sevilen masalların hepsinde de kurgu bakımından ortak noktalar bulunmaktadır. Masalların başında, masal kahramanı birtakım haksızlıklara yada kötülöklere uğrar ve bunlarla başetmeye çalışır. Masalların ortalarında masal kahramanı büyüler ya da tehlikelerle karşılaşır. Masal sonuna doğru birileri masal kahramanını kurtarır, ya da kahramanın kendisi

her zorluğu yener. Masal mutlu sonla biter. Masalların öncelenmiş olan bu kurgularında ilginç özellikler vardır: Masal kahramanları bir insanda bulunması gereken özelliklerden çok, olağanüstü varlıklarda bulunan yeteneklere sahiptir. Masaldaki kişilerin, yansıtılabilecek belli kişiliği bulunmaz. Ya oldukça kötü, ya da oldukça iyidirler. Okuyucu, daima masal kahramanından yanadır. Masallarda nadiren kan akar. Masal kahramanı hiçbir zaman hasta olmaz, duygularını çok az belli eder. Masal kahramanları daima soğukkanlıdır. Kızgınlık, öfke, aşk ve kıskançlık belirtileri masallarda çok yer kaplamaz. Masalın geçtiği yerler anonim olup, olaylar dünyanın herhangi bir yerinde, her yerde olabilir. Masallarda masal kahramanının yaşadığı yerlerin adı geçmez. Üstelik, masalların başında masal kahramanı, köyünden, şehrinden ayrılır. Masallarda gerçek zaman kavramı yoktur. Masal kahramanı hiçbir zaman yaşlanmaz. Örneğin, Uyuyan Güzel, parmağına o sihirli iğne battıktan sonra 100 yıl uyur. 100 yıl sonra yakışıklı ve beyaz atlı prensi tarafından uyandırıldığında gene 100 yıl önceki gibi genç ve güzeldir (Jugend Scala, 1986:16-17).

19. Yüzyıl'da Sözbilim tümüyle kompozisyon yazma yöntemlerini ele alan çalışmalarda anılmıştır. Bu yüzyılda tartışma, betimleme ve anlatım gibi konular kompozisyon yöntemleri olarak ele alındığı için, bunlar Sözbilim'le ilgili olduğundan, Sözbilim önemini yine sürdürmüştür. Filoloji ve yazın eleştirisi de Sözbilim'le ilgilenmeyi sürdürüyordu.

II.1. 20. Yüzyıl'ın başlarında Sözbilim'in öneminin gittikçe azaldığı ve yazma yöntemlerini ele alan kompozisyon alanının, Sözbilim'in yerini aldığı görülür. Yazma yöntemlerine çok önem verilen yazma türlerinde serim, tartışma, betimleme ve anlatım incelenirken gene de Klasik Sözbilim yöntemlerinden yararlanılmıştır. Kompozisyon sanatında ayrıca deyiş (style) de önem kazanmış, ama deyiş, yalnızca dilbilgisel doğruluk açısından ele alınmıştır. Yüzyılın ikinci on yılının sonlarında Bally'nin Kuralcı Değişbilim'inin etkisiyle Sözbilim yeniden önem kazanmaya başlamış, Yeni Eleştiri ve Yeni Eleştirmenler, Sözbilim yöntemlerini, okuma yeteneğini geliştirme işleminde kullanmıştır.

Yeni Eleştiri'den sonra, Yeni Sözbilim, doğuşunu bir bakıma I.A. Richards ve C.K. Ogden'a borçludur. Birlikte yazdıkları '*Anlamın Anlamı*' adlı kitaptan sonra Richards kendi yazdığı '*Sözbilim Felsefesi*' adındaki kitabında, ıtkı klasik çağlarda okutulduğu gibi Sözbilim'in amaçlarından biri olan inandırma bölümünün sınırlarını araştırıyordu. Richards bu çalışmasında, herhangi bir söylem sırasında dilin, anlama ya da yanlış anlama gibi olayları nasıl oluşturduğunu bulmaya çalışıyordu. Daha sonraları Klasik Sözbilim'in inandırma (movere) amacı, yerini tanımlama amacına bırakmış, deyiş de tanımlamaya yardımcı olan bir araç sayılmıştır. Gerekli ortamda gerekli sözcükler ve tümceler kullanılarak yapılan betimleme ve tanımlamalarda sözbilimsel öğeler göze çarpmaktadır.

Değişbilim'in, 1951 de C. Bally'nin *Traité de Stylistique Française* adlı kitabından sonra bağımsız bir bilim dalı olarak ele alınmaya başlandığı söylenebilir. Bally, Değişbilim incelemelerinde Sözbilim kıstas ve öğelerinden yararlanılmasını önerdiği için, Bally'nin herhangi bir yazımsal yapıt üzerinde yapılacak olan

deyişbilimsel bir çalışmanın kuramcı yoldan mı yoksa betimleyici (descriptive) yoldan mı yapılacağını söylemek istediği bugün bile tartışılagelmektedir (Bknz. Taylor ve Toolan, 1984: 57 ve 73-78).

Bally'den sonra Deyişbilim alışmaları oldukça yaygımlaşmış, Prag Dilbilim Okulu'nun etkisiyle Yeni Szibilim önem kazanmaya başlamıştır. Yeni Szibilim, Klasik Szibilim'in Deyiş (Elucutio) bölümünü konu edinerek yöntemlerini kullanıp yazın yapıtlarını irdelemeye çalışmıştır. Bu okulun n önemli temsilcilerinden biri olan Roman Jakobson'un görüşlerinden kaynaklanan Deyişbilim, yazınsal yapıtların i yapılarını meydana getiren dil kullanımlarını çeşitli kuramların ışığı altında incelemeye başladığından, bazı bilim adamlarının görüşlerine göre belli sınıflara ayrılmaya başlamıştır.

Klasik Szibilim'deki bir görüşe göre, deyiş uygun bir yerde uygun bir sözcük ya da tümcenin, belli seçenekler arasından bir seimiydi. Bir başka görüşe göre de deyiş, dildeki belli biçimlerin sapırılarak kullanılmasıydı. Bu iki açıdan bakıldığı zaman Deyişbilim'in inceleme yöntem ve kıstasları da değişik olmaktadır. Freeman, Todorov'un terimlerini kullanarak, deyiş eğer seçenekli bir anlatım yoluysa, bu tür anlatımları inceleyen deyişbilim türüne İevarımlı Deyişbilim (Endogeneous Stylistics), deyiş eğer normal bir biçimden sapma olarak görünüyorsa, bu tür anlatımları inceleyen deyişbilim türüne de Dışaçılımlı Deyişbilim (Exogeneous Stylistics) demektedir (Freeman, 1976:229-230).

İevarımlı Deyişbilimciler, yazınsal yapıtlardaki dilin, günlük dilden farklı olduğunu savunmuşlar ve bu farklılığın, yazarlar tarafından dilin seçme ve birleştirme eksenindeki (axes of selection and combination) yapılarıyla oynandığı zaman doğduğunu belirtmişlerdir. Klasik yazınsal yapıtların Klasik Szibilim'den beri tartışılan ve eleştirilen yazınsal değerlerinin kaynağı, bu yapıtlarla oynanmasından başka bir Őey değildir. İevarımlı Deyişbilimciler yazınsal dildeki biçimsel yapı ve kalıpları araştırmışlardır. Bu araştırmalarında ilk bakışta, Saussure'n dizisel, Jakobson'un seçme eksenindeki yapıları araştırdıkları düşünülse bile, çalışmaların dizimsel ve birleştirme eksenindeki yapıların araştırılmasını da kapsamış olduğu görülür. İevarımlı Deyişbilim yöntemlerini kullanan Bierwisch, retimci-Dönüşümsel Dilbilgisi yollarıyla, Klasik Szibilim kavramı olan ncelemeyi (Foregrounding) incelemiş, ncelemenin dilbilgisi kurallarına olan aykırılığını saptamaya çalışmıştır. Jakobson, yazınsal yapıtlardaki dilbilgisel koşutluğu incelemiş, bir bakıma Őiirsel dildeki dilbilgisel eksenleri arasındaki bağıntıyı araştırmıştır (Freeman, 1976:234-235). Daha sonraki çalışmalarda Klasik Szibilim'in koşutluk ve yineleme bölümlerine ilişkin sorunlar, Şiir dilindeki ögelerin benzerliği açısından ele alınmıştır.

Şiir dilindeki sapmalar da geniş boyutlu araştırmalar ve incelemelerde Klasik Szibilim gelerinin önemini günümüze yansıtmaktadır. Levin'e göre, Şiir dilinin dilbilgisi, dilbilgisel kuralların sapmasından başka birşey değildir. Fairley'e göre szdzim sapmalarının işlevi, yapısal uyumları sağlar (Freeman, 1976:242).

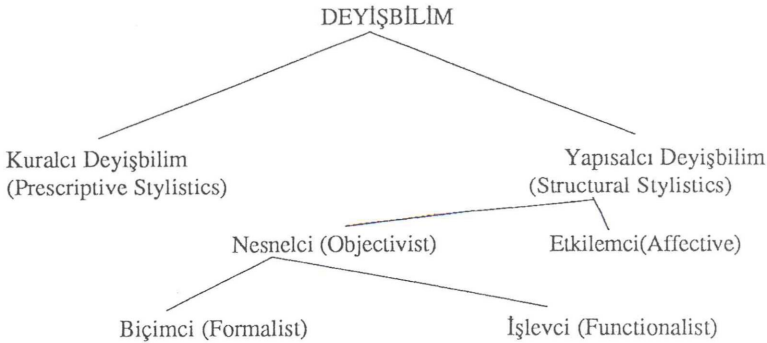
Grldğu gibi, İevarımlı Deyişbilim alışmaları tümüyle dil yapıtlarına ilişkin çalışmalardır ve bu dil yapıtlarındaki özellikler temelinde gene Klasik Szibilim'deki gözlemlere dayanmaktadır.

Dışaçılımlı Deyişbilim'ciler ise, deyişin bütünüyle öncellemeye dayandığına inanmışlardır. Öncelemeler, günlük dilin kullanımından sapmalara neden olmakta ve bu tür dil kullanımları yazınsal yapıtların temel niteliğini oluşturmaktadır. Önceleme, birleştirme eksenindeki öğelerin sapırılmasından başka birşey değildir. Bu durumda öncelemeler ile sapmalar sıkı sıkıya birbiriyle bağıntılı olduğundan, Prague Dilbilim Okulu'ndan beri, günümüze kadar, hangisinin hangisinden kaynaklandığı tam açıklığa kavuşamamıştır. Dışaçılımlı Deyişbilimciler, öncelikle herhangi bir yazarın, yapıtlarında kullandığı dilin, günlük dilden hangi bakımlardan değişiklik gösterdiğini, yazınsal yapıtlardaki belli birtakım dil zorlamaları olağan dil kurallarıyla açıklamaya ve bir şair ya da bir yazarın iki yapıtını, ya da iki yazarın yapıtlarını karşılaştırarak değişik dil kullanımlarını göstermeye çalışmışlardır.

Prague Dilbilim Okulu'nun Deyişbilim'iyle yakından ilgili olan Londra Okulu, ya da Yeni Firth'çüler, yazınsal dili durum bağlamına (context of situation) göre inceler. Bu deyişbilimcilere göre, sözcüksel eşdizimlilik (lexical collocation) yazınsal yapıtlardaki dilin başlıca özelliğidir ve bu eşdizimlilikten sapmalar, durum bağlamına göre değişebilir. Sapmaları bir sınıflamaya sokarak bunların da belli bir düzen ve özelliğe göre sapsmış olduklarını açıklamaya çalışmak dilbilimsel deyişbilimin görevidir (Freeman, 1976:231).

Leech'e göre yazınsal yapıtlardaki öncelemeler dizisel ve dizimsel eksenlerdeki sapmalardan oluşmaktadır ve Klasik Sözbilim'den beri var olan yapı taslakları ve söz sanatları, bu tür sapmaların birer ürünüdür. Ayrıca her tür sapma belli bir durum bağlamı içinde ele alınmalı ve bu durum bağlamı içinde değişik işlevler açısından değil, yalnızca o bağlam içindeki işlevi bakımından tanımlanmalı ve değerlendirilmelidir (Leech, 1969: 183-201 ve Leech ve Short, 1981:79).

Taylor ve Toolan'a göre Deyişbilim, son gelişmelerin ışığı altında aşağıdaki çizelgede görüldüğü gibi kollara ayrılır (Taylor and Toolan, 1984:59):

Taylor ve Toolan'a göre Walter Nash'ın görüşleri ve '*Design in Prose*' adındaki kitabı Kuralcı Deyişbilim'de Szibilim ögelerini günümüzde tekrar yaşatmak bakımından önemlidir (Taylor ve Toolan, 1984:76-77), ayrıca Klasik Szibilim'in Deyişbilim'deki yeri ve değerini Leech kendi kitabında ve Short'la birlikte yazdıkları kitapta ortaya koymuştur. Bu satırların yazarı da Klasik Szibilim'in değerlerine inandığı için Taylor ve Toolan'ın izelgesine Kuralcı Deyişbilim kolunu eklemiştir.

Nesnelci Deyişbilim'de deyiş, metnin iç yapısında bulunan ögelerdir. Nesnelci Deyişbilim'in Biçimciler kolu, deyişsel biçimleri ararken işlevci ereyeyi göz önüne almaz, yalnızca deyişsel kalıp ve ögeleri bulup çıkarmaya ve onları irdelemeye çalışır. Jakobson, biçimsel yaklaşımında Saussure'n yapısalcılığını kullanmıştır. retimci Deyişbilim, üretimsel dilbilimin yaklaşımlarını ele alır. Böylece biimcibir yaklaşıma göre ele alınan bir metin incelemesi, daha basit ve doğrudan bir yaklaşım olmaktadır.

Biçimci bir yaklaşımla Klasik Szibilim'in bazı ögelerini ve konularını inceleyen bir başka araştırma da Anne Banfield tarafından yapılmıştır. '*Unspeakable Sentences*' adındaki yapıtında Banfield dolaylı, dolaysız, bağımsız dolaylı, ve bağımsız dolaysız tümceleri, nlem tümcelerini ve tamamlanmamış tümceleri biçimsel yaklaşımlarla incelemiştir. Banfield'a göre, bu tür tümceler Chomsky'nin tümce kavramı ve incelemesi içinde ele alınmaz, çünkü bu tür tümcelerde bir anlatım özelliği vardır ve bunlar böyle tümceleri söyleyenlerin duygularıyla doğrudan ilgilidir. Başkasının duyguları olduğu gibi dolaylı tümcelerle bir başkasına iletilemeyeceği için, iletilen Őey olsa olsa yalnızca o kişinin iletişim aracı olan dil ögeleridir, duyguları değil (Taylor ve Toolan, 1984:66).

Görüldüğü gibi, Klasik Szibilim, Deyişbilim'in hemen her dalında değişik yaklaşımlarla ele alınmıştır. Kuramlar, yöntemler ve yaklaşımlar değişik olmasına karşın, Klasik Szibilim'in konuları, ögeleri ve amaçları yüzyıllardan beri süregelmiş, önemini yitirmemiştir. Ayrıca, Klasik Szibilim, 20. Yüzyılda dilbilim, yazın ve yazın eleştirisi gibi birbiriyle ilgili  bilim dalının gelişmesine de kaynak olmuştur.

II.2. Eskiden, Arap, Fars ve Divan yazınlarında szibilim bir bütün olarak Hitbet içinde yer almıştır. Hitbet:

- A. Talkat (Açıklık)
- B. Belgat (Rhetoric-Szibilim)
- C. Fashat (Kurallılık)

olmak üzere 3 kola ayrılıyordu (Ilhan, 1987). Hitbet'in bir kolu olarak ele alınan Belgat da  dala ayrılıyordu:

a. Ilm-i Maani: Sözcük ve tümcelerle anlatım arasındaki ilişkileri, szn duruma ve olayın geçtiği yere uyması yollarını ğretir. Bu dal, dil olanaklarıyla anlatım olanaklarını incelemesi bakımından, doğrudan doğruya deyiş (style) ile ilgilidir.

b. Ilm-i Beyn: Eğretileme ve eğretilemeli anlatım yollarını öğretir.

c. Ilm-i Bedii: Anlatımı süslemek için kullanılan eğretileme dışı sanatları

inceler. Bu dal ikiye ayrılmıştır:

i. Sanayii Maneviyye: Anlatım Sanatları

ii. Sanayii Lâfziyye: Sözcük Sanatları

(Kudret,1980:480)

Klasik Sözbilim ve Deyişbilim'deki uzantılarında görüldüğü gibi, Sözbilim'in Ortadoğu ve Divan yazınlarındaki etkisi büyük olmuştur. Günümüz yazınındaki etkileri, söz ve sözcük sanatlarından çoğunun Arap ve Fars dillerinin ses yapısına ilişkin olduklarından dolayı kaybolmuştur. Buna karşın anlam sanatlarının kullanılması gene de geçerliliğini korumaktadır. Ne var ki bu tür bir araştırma, bu yazının boyutları içinde düşünülmeyp daha kapsamlı bir araştırmayı gerektirdiğinden, konu burada ele alınmayacaktır.

III. Klasik Sözbilim, insanoğlunun, İsa'dan sonraki yalnızca 2000 yıllık yaşam süresi içinde bile dil kullanımına ve yazınına verdiği değeri ortaya koyması bakımından anılmağa değer bulunmaktadır. Birçok ögesi, zaman aşımında ve dil değişkenliğinde önemini yitirmiş olsa bile, temel amaçları gene de yerlerini korumakta, bugün hem dilbilim, hem de yazın alanlarında tartışılmaktadır. Bu nedenle, bu satırların yazarının amacı, bir bakıma eski fosilleri canlandırmak değil, günümüzde devleşmiş yapıtların ya da devleşmeye aday bazı yapıtların iskelet ve çatılarını meydana getiren öğeleri bulmak için ilerideki araştırma ve araştırmacılara yardımcı olmaktır.

EK: SÖZBİLİMSEL BİÇİMLER VE SÖZ SANATLARI:

(Corbert, 1971:462-495)

A.Sözcük Biçimleri:

Öntüreme (Prothesis) : Bir sözcüğün başına bir hece eklemek.

İçtüreme (Epenthesis) : Bir hecenin ortasına bir hece eklemek

Sontüreme (Proparalepsis) : Bir sözcüğün sonuna bir hece eklemek

Önhece Düşmesi (Aphaeresis) : Bir sözcüğün ilk hecesini çıkarmak

İçhece Düşmesi (Syncope) : Bir sözcüğün orta hecesini çıkarmak

Sonhece Düşmesi (Apocope) : Bir sözcüğün son hecesini çıkarmak

Göçüşme (Metathesis) : Bir sözcükteki harflerin ve seslerin yer değiştirmesi

Ses Değişimi (Antisthecon) : Bir sözcükte, özellikle ünlülerin yerlerini bir

başka ünlüye bırakması

B.Yapı Biçimleri (The Schemes)

1.Denge Biçimleri

Koşutluk (Parallelism) : Birbiriyle bağıntılı sözcükler, sözcük öbekleri ve tümceler arasındaki yapı benzerliği.

Eşdizim (Isocolon) : Yalnızca yapısal değil, uzunluk bakımından da görülen benzerlik.

Karşıtlam (Antithesis) : Dilbilgisel ağırlıkları birbirine benzer, ama anlam

bakımından birbirine ters iki sözcük, sözcük öbeği ya da tümce.

2.Devrikleşmiş Biçimler : (Hyperbaton)

Devrikleme (Anastrophe) : Olağan ya da doğal tümce yapısının devriklenmesi.

Ayraç (Paranthesis) : Bir tümcenin normal sözdizim sırası içine o tümce ile ilgili olmayan başka sözcük ya da sözcük öbekleri sokmak.

Nitelem (Apposition) : Birbirlerinin açıklanması ya da niteleyicisi iki ögeyi bir arada kullanmak.

3.Eksiltme Biçimleri

Eksiltme (Ellipsis) : Tümcenin bağlamındaki anlamı kolaylıkla belli olan sözcükleri ya da sözcük öbeklerini tümcede kullanmamak.

Bağlaç Düşürülmesi (Asyndeton) : Birbirleriyle bağıntılı olan tümcelerin aralarında bağlaç kullanmamak.

Aşırı Bağlaç Kullanımı (Polysndeton) : Bir ya da birçok bağlacı birbirleriyle bağıntılı tümceler arasında aşırı sıklıkla kullanmak.

4.Yineleme Biçimleri

Ses Yinelemesi (Alliteration) : Sözcük başındaki ya da ortasındaki ünsüzlerin iki ya da daha çok sözcükte yinelenmesi.

Ünlü Yinelemesi (Assonance) : Değişik sözcüklerin vurgulu hecelerinde aynı ya da benzer ünlüleri kullanmak.

Önyinelem (Anaphora) : Birbirini takip eden tümcelerin başındaki aynı sözcüğü ya da sözcük öbeklerini kullanmak.

Ardyinelem (Epistrophe) : Birbirini takip eden tümcelerin sonunda aynı sözcüğü ya da sözcük öbeklerini kullanmak.

Zıtkoşul Yinelem (Epanalepsis) : Bir tümcenin en başında kullanılmış olan sözcüğü, o tümceyi takip eden tümcenin en sonunda kullanmak.

Kıvrımlı Yinelem (Anadiplosis) : Bir tümcenin en sonunda kullanılmış bulunan bir sözcüğü, o tümceyi takip eden tümcenin en başında kullanmak.

Düğüm, Tırmanma (Climax) : Sözcükleri, sözcük öbeklerini ya da tümceleri, önem sırasına göre dizmek ve sıraya koymak.

Zıt Dilbilgisel Yinelem (Antimetabole) : Birbirlerini takip eden tümceler içinde sözcükleri zıt dilbilgisel bir değer düzeninde kullanmak.

Çaprazlama (the criss-cross) (Chiasmus) : Dilbilgisel yapıların, birbirlerini takip eden sözcük öbekleri ya da tümceler içinde zıt biçimlerde kullanılması.

Çokekli Yinelem (Polytoton) : Aynı kökten türemiş bulunan sözcükleri yinelemek.

C.Söz Sanatları (The Tropes)

Eğretileme (Metaphor) : Birbirlerine benzememesine karşın gene de ortak bazı yönleri bulunan iki şeyin, birbirlerini andırarak bir biçimde karşılaştırılması.

Benzetme (Simile) : Birbirlerine benzememesine karşın gene de ortak bazı yönleri olan iki şeyin birbirlerine açıkça benzetilmesi.

Kapsamlama (Synecdoche) : Bir parçanın, bir bütün yerine konması.

Düzdeğişmece (Metonymy) : Gerçekten söylenmek istenen bir sözcük yerine, onu andıran ya da niteleyen bir sözcüğü kullanmak.

Ündeşler (Puns) : Sözcüklerle oyun oynama sanatının genel adı.

1.**Çift Kapsamlı Yineleme** (Antanaclasis) : Bir sözcüğün iki değişik anlamda yinelenmesi.

2.**Ses Benzeşimi** (Paronomasia) : Sesleri aynı, ama anlamları ayrı olan sözcükleri kullanmak.

3.**Çiftleme** (Syllepsis) : Nitelediği iki ya da daha fazla sözcükle olan bağınusından dolayı değişik biçimde anlaşılan bir sözcüğü kullanmak.

4.**Eksik Kapsama** (Zeugma) : Çiftleme'ye benzer, fakat burada sözcük, dilbilgisel ya da deyimisel olarak diğer sözcüklere uymaz.

Değişim (Anthimeria) : Bir sözcüğün bir sözcük sınıfından başka bir sözcük sınıfına alınıp kullanılması.

Dolaylama (Periphrasis, Antonomasia) : Bir betimleyici sözcüğün ya da sözcük öbeğinin, özel bir isim yerine kullanılması, ya da özel bir isimle ilgili bir niteliğin özel isim yerine kullanılması.

Kişileştirme (Personification, Prosopocia) : Soyut kavramlara insan nitelikleri ve yetenekleri vermek.

Abartma (Hyperbole) : Anlam kuvvetlendirmek ya da daha çok etkilemek için, abartılmış sözcükler kullanmak.

Arıksayış (Litotes) : Herhangi bir kimseyi kandırmak için değil ama, söylenen şeyin etkileyiciliğini artırmak için bir şeyi bilinçli olarak önemsememek.

Sözbilimsel Soru (Rhetorical Question, Erotema) : Aslında bir yanıt almak amacıyla değil de , herhangi bir şeyin doğruluğuna inandırmak ya da herhangi bir şeyi beğenmediğini kesin biçimde belirtmek için bir soru tümcesi kullanmak.

Yergi (Irony) : Bir sözcüğün anlamı dışında, tam ters bir anlamda kullanılması.

Yankı, Yansıma (Echo, Onomatopoeia) : Seslerin anlamlarını yansıtan sözcükler ve bunların kullanımı.

Zıtlasma (Oxymoron) : Genel olarak zıt ve çelişik olan iki sözcüğün bir arada kullanılması.

İkilem (Paradox) : Zıt anlamlı ve o ölçüde de anlamsız olmasına karşın, bir bakıma gerçeği de içine alan deyiş.

KAYNAKÇA

- Bede, The Venerable (1973). "Concerning figures and Tropes", *Readings in Medieval Rhetoric*, Eds.Miller, Joseph M., Michael H.Prosser, Thomas W. Benson, Indiana University Press, Bloomington and London.
- Corbett, Edward P. J. (1971). *Classical Rhetoric for the Modern Student*, Oxford University Press, New York.
- Dinneen, Francis P. (1978). *An Introduction to General Linguistics*, Georgetown University Press, Washington.
- Freeman, Donald C. (1976). "Literature", *A Survey of Applied Linguistics* Ed. Ronald Wardhaugh and H.Douglas Brown, Ann Arbour, University of Michigan Press.

- İlhan, Attila (1987). "Hitabet Öldü mü?", *Milliyet Gazetesi* 4.Eylül, İstanbul.
- Kudret, Cevdet (1980). *Örneklerle Edebiyat Bilgileri* Cilt I, İnkılap ve Aka Kitapevi, İstanbul.
- Leech, Geoffrey N. (1969). *A Linguistic Guide to English Poetry*, Longman:London.
- Leech, Geoffrey N. ve Michael H. Short (1981). *Style in Fiction*, Longman:London.
- "Spielregeln aus dem Märchenland" (1986). *Jugend Scala*, Jan./ Feb.Deutschland.
- Taylor, Talbot J. ve Michael Toolan (1984). "Recent trends in stylistics", *Journal of Literary Semantics*, vol.13.